

Nr 236

Av herr **Heckscher m. fl.**, om en besparingsutredning.

(Lika lydande med motion nr 202 i Första kammaren)

Den offentliga verksamheten har under senare år expanderat synnerligen kraftigt. Nedanstående tablå belyser ökningen av utgifterna på statens driftbudget.

År	Utgifter på driftbudgeten milj. kr.	Index (konsumentprisindex, basår 1949)	Andel av nationalinkomsten
1953/54	8 130	128	19 %
1958/59	12 743	152	21 %
1963/64	19 922	175	23 %
1964/65 (prel.)	23 339	181 (prel.)	24 %
1965/66 (försl.)	26 360	186 (beräkn.)	26 %

I oförändrat penningvärde har sålunda statsutgifterna under den senaste tioårsperioden mer än fördubblats. Deras andel av nationalinkomsten har ökat från 19 till 26 %. Medräknas även de statliga investeringar som finansieras via kapitalbudgeten ökar de totala statsutgifternas andel av nationalinkomsten med ytterligare 2 å 3 %.

När man bedömer den offentliga sektorns expansion i vårt land, måste hänsyn också tas till den kommunala verksamheten. Sambandet mellan den statliga och den kommunala aktiviteten är ju numera också mycket intimt. De kommunala utgifterna har, i löpande priser räknat, under de senaste tio åren i det närmaste tredubblats (exkl. affärsverk, kommunala bolag och stiftelser m. m.) och beräknas år 1965 uppgå till 15,4 miljarder kr. (inkl. bidrag från staten).

Totalt uppgår sålunda de offentliga utgifterna för närvarande till ca 45 % av nationalinkomsten. Det tycks oss framstå såsom ytterst angeläget att söka begränsa de offentliga utgifternas stegring. Sedd i ljuset av den förväntade utvecklingen måste nämligen den offentliga utgiftsexpansionen betraktas som mycket allvarlig. Visserligen utgörs en stor och ökande andel av de offentliga utgifterna av transfereringar till skilda grupper i samhället. Dessa utgifter har tillkommit i *relativt* stor enighet mellan de politiska partierna. Utrymmet för sådana transfereringar måste emellertid vara begränsat om man vill uppehålla samhällsekonomisk balans. Men i rådande samhällsekonomiska situation och med tanke på den förutsedda utvecklingen under det närmaste decenniet är det synnerligen angeläget att det offentliga ianspråktagandet av reala resurser inte blir så stort, att det allvarligt inkräktar på möjligheterna till ekonomisk expansion inom andra sektorer. I en ekonomi som präglas av stor knapphet på såväl kapital som arbetskraft måste stor vikt läggas vid frågan om resursernas för-

delning i samhällsekonomin. Knappheten på kapital bedöms bli bestående även på längre sikt, och beträffande tillgången på arbetskraft förutses den tidigare ökningen övergå i stagnation ända fram till 1980-talet.

Inte minst från de anförda samhällsekonomiska synpunkterna måste den kraftiga och svårkontrollerade ökningen av de statliga uppgifternas omfång betraktas som särskilt oroande. Denna verksamhet ianspråktar personella och finansiella resurser som i en fullsysselsättningsekonomi röner stark efterfrågan från andra områden inom samhället. I det arbetsmarknadsläge som nu uppstått och som väntas bestå under avsevärd tid innebär bl. a. en fortsatt expansion av den statliga förvaltningen att andra sektorer måste begränsa sin användning av personella resurser. Det är ett för hela vår ekonomi ytterst oroande perspektiv. Det tycks oss angeläget att detta *totalekonomiska* betraktelsesätt används vid bedömningen av den statliga förvaltningens storlek.

Lösningen av denna fråga är sannolikt beroende bl. a. av en förändring av det system efter vilket fördelningen av medel inom statsförvaltningen sker.

Enligt nuvarande system strävar varje verkschef att varje år åstadkomma en viss minimiökning av antalet tjänster, lönegradsförändringar, materielinköp m. m. Utgångspunkten för den anslagsäskande är att åstadkomma en ökning, varvid hänsyn ofta tas till departementschefens »prutningar» redan vid själva äskandet. Ytterst sällan resulterar därför departementschefens prövning i en anslagsminskning, även om en sådan vore motiverad. Den fortgående rationaliseringen måste ju rimligen, liksom på andra områden, ge möjligheter till besparingar även inom statsförvaltningen. Det tycks oss angeläget, att en ständig prövning görs av den *totala* omfattningen, dvs. inte endast ökningen, av de i statsförvaltningen ingående verken m. m. och av resursfördelningen dem emellan med beaktande av rådande behov och förhållanden i övriga delar av ekonomin. Någon form av teknisk förändring av budgetarbetet borde kunna verka i denna riktning.

En ändrad ordning vad gäller vissa, särskilt mindre, anslagsuppförande i statsbudgeten torde kunna medverka till att skapa bättre förutsättningar för en bedömning av vilka anslagsbehov som skall ges företräde framför andra, såväl inom olika verk och myndigheter som mellan dem. Olika anslag bör vägas mot varandra och mot andra behov i samhället i stället för att, såsom nu sker, varje i och för sig önskvärt anslag »fås» igenom utan att några jämförande överväganden görs.

För att en prioritering mellan olika anslagsbehov skall kunna ske fordras bättre måttstockar på statsförvaltningens arbete än vad som nu finns. Någon form av prestationsbedömning synes behöva föras in även i statsförvaltningen, liksom en sådan redan finns i näringslivet. Offentliga prestationer kan naturligtvis ofta inte mätas i pengar, men i många fall kunde det vara fullt möjligt att införa någon annan prestationsnorm. I vidgad utsträckning kan det vara ändamålsenligt att det allmänna direkt tar betalt för gjorda tjänster. Härigenom kan marknadshushållningens fördelar bättre utnyttjas även på dessa områden.

Det rationaliserings- och effektiviseringsarbete som ständigt drivs i närings-

livet borde bedrivas mera intensivt även i den offentliga förvaltningen. Trots att vissa rationaliseringsåtgärder vidtagits i statsförvaltningen under senare år är säkerligen mycket ogjort på detta område.

Hithörande frågor kan numera icke på samma sätt som i äldre tid anses beaktade genom riksdagsutskottens och kamrarnas granskning av statsverkspropositionen. Till följd av själva det parlamentariska styrelsesättets natur har tyngdpunkten i dessa hänseenden förskjutits i riktning från riksdagen till statsdepartementen. Ej heller riksdagens revisorer har möjlighet att åstadkomma tillräckligt mycket. Om både den ena och den andra formen av granskning gäller vidare, att den försvåras genom ökningen av den offentliga verksamhetens och förvaltningens omfattning liksom genom dess alltmera invecklade beskaffenhet. Det är icke längre tänkbart att under några få månaders arbete vinna sådan kunskap om de verkliga möjligheterna att hålla kostnaderna nere som är en nödvändig förutsättning för att granskningen skall bli fullt effektiv.

Riksdagen och dess organ måste ha möjlighet att i sitt granskningsarbete utgå från tid efter annan utförda systematiska undersökningar. Dessa måste syfta till att ge bättre insyn i förvaltningsarbetets uppgifter och bedrivande på alla olika områden. De måste också äga rum under oavbrutet samråd med personer som har erfarenhet av motsvarande problem i andra slags verksamhet än den offentliga, liksom med sakkunniga som studerat de samhällsekonomiska och företagsekonomiska problemen på vetenskaplig grund och i deras allmänna sammanhang.

Det anförda leder fram till slutsatsen, att såväl konstitutionella som statsfinansiella och samhällsekonomiska skäl talar för en allvarlig principiell prövning av statsutgifterna och hela den statliga verksamheten oberoende av tidigare fattade beslut. En sådan prövning bör komma till stånd genom en särskild besparingsutredning. I utredningen bör ingå företrädare för både samtliga demokratiska partier, näringslivet och de ekonomiska vetenskaperna. Utredningen bör också hålla nära kontakt med den »programbudgetutredning» som för närvarande arbetar inom statskontoret. Det förutsättes att utredningen skall arbeta med sådan skyndsamhet att dess arbetsresultat kan påverka budgetåret 1966/67.

Med hänsyn till det ovan anförda hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att Kungl. Maj:t måtte tillsätta en särskild besparingsutredning vari samtliga demokratiska partier, näringslivet och de ekonomiska vetenskaperna bör vara representerade, samt att utredningen arbetar med sådan skyndsamhet att budgetåret 1966/67 kan påverkas av utredningsresultatet.

Stockholm den 26 januari 1965

Gunnar Heckscher

Gösta Bohman

Leif Cassel

Rolf Eliasson

Tage Magnusson

Eric Nilsson

Hans Nordgren

Bo Turesson

Karin Wetterström